

Neolit i wczesna epoka brązu

DOBROCHNA JANKOWSKA

CMENTARZYSKO KULTURY PUCHARÓW LEJKOWATYCH
W ŁUPAWIE, POW. SŁUPSK (STANOWISKO 15)

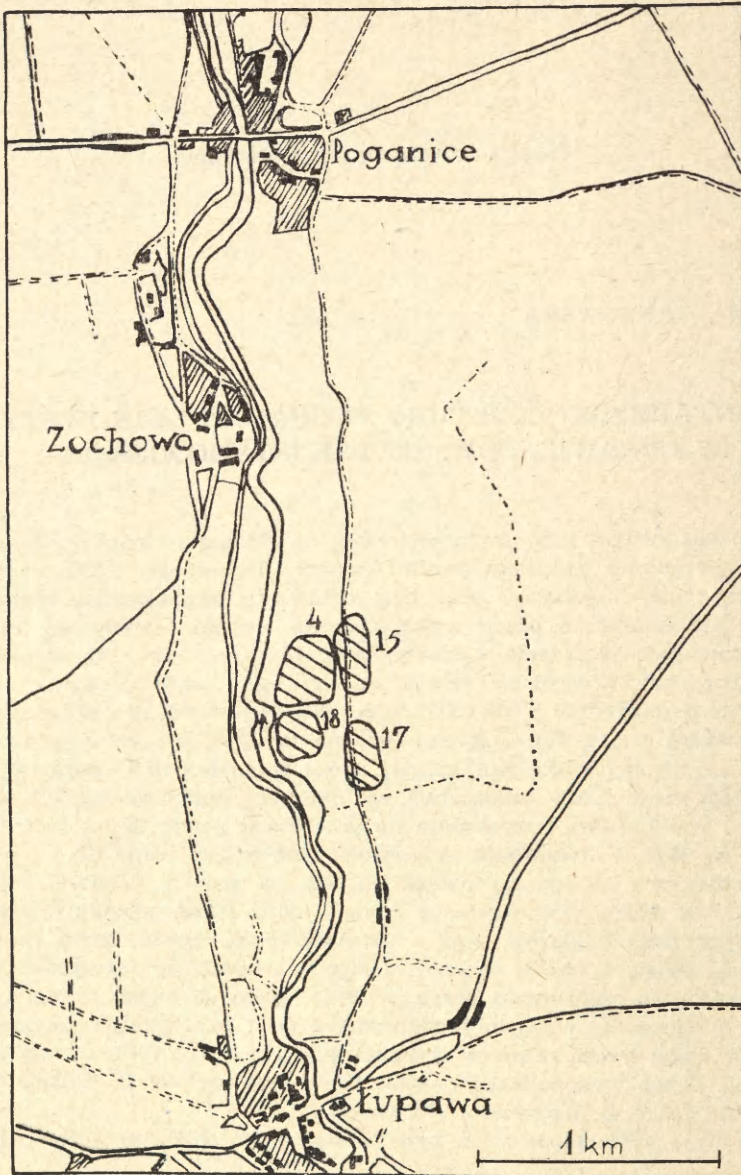
Problem osadnictwa ludności neolitycznej na Pomorzu Środkowym stanowi od szeregu lat przedmiot zainteresowania Katedry Archeologii UAM w Poznaniu¹. Założony przez nią długofalowy plan badań nad tym zagadnieniem obejmuje między innymi systematyczne prace wykopaliskowe zespołu osadniczego kultury pucharów lejkowatych w rejonie Łupawy, pow. Słupsk, wraz z rozpoznaniem jego zaplecza kulturowego. Zespół ten składa się z rozległej osady (Poganice, stanowisko 4) oraz trzech bezpośrednio z nią sąsiadujących cmentarzysk „megalitycznych” (Łupawa, stanowiska 15, 17, 18). Położony jest na terasie rzeki Łupawy łagodnie nachylonej ku jej stromym brzegom, między drogą polną Łupawa—Poganice a wschodnim brzegiem rzeki. Ślady osadnictwa neolitycznego pojawiają się już ok. 1,6 km na północ od wsi Łupawa i występują na przestrzeni ponad 20 ha (ryc. 1).

Odkryte w 1971 r. stanowisko 15 położone jest bezpośrednio przy wspomnianej drodze, w odległości 1,8 km na północ od wsi, na granicy gruntów wsi Łupawa i Grabkowo. Jak można wnioskować z występowania tu na odcinku długości ponad 300 m licznych dużych głazów oraz z ukształtowania terenu, samo cmentarzysko miało znaczny zasięg, w chwili obecnej trudny do dokładnego sprecyzowania. Najlepiej zachowana jego część miała przed przystąpieniem do badań formę wydłużonego pagórka o wysokości względnej dochodzącej do 1 m, zajmującego powierzchnię ok. 0,4 ha. W ciągu trzech sezonów wykopaliskowych (1971—1973) została ona w całości zbadana. Prace wykopaliskowe prowadzone były metodą L. Gabałówny². Kierowali nimi A. Koško, D. Jankowska i M. Cwetsch.

Efektom prac wykopaliskowych było odsłonięcie 7 obiektów grobowych, jednej

¹ Historię i dotychczasowy stan badań nad tym problemem przedstawiono m. in. w pracy D. Jankowskiej i A. Koško, *Sprawozdanie z badań nad osadnictwem kultury pucharów lejkowatych na Pomorzu Środkowym w 1972 roku*, [w:] Koszalińskie Zeszyty Muzealne, nr 3, (1974), s. 30—46.

² Badania prowadzono metodą szerokopłaszczyznową, wytyczając oś główną stanowiska i dzieląc jego obszar na działki o powierzchni zależnej od sytuacji. Eksploatację w ramach działek prowadzono warstwami mechanicznymi grubości 20 cm (w razie potrzeby wydzielając podwarstwy co 10 cm). Po zakończeniu każdej warstwy wykonywano rysunek w skali 1:20. Materiał ruchomy numerowano i lokalizowano na planach.

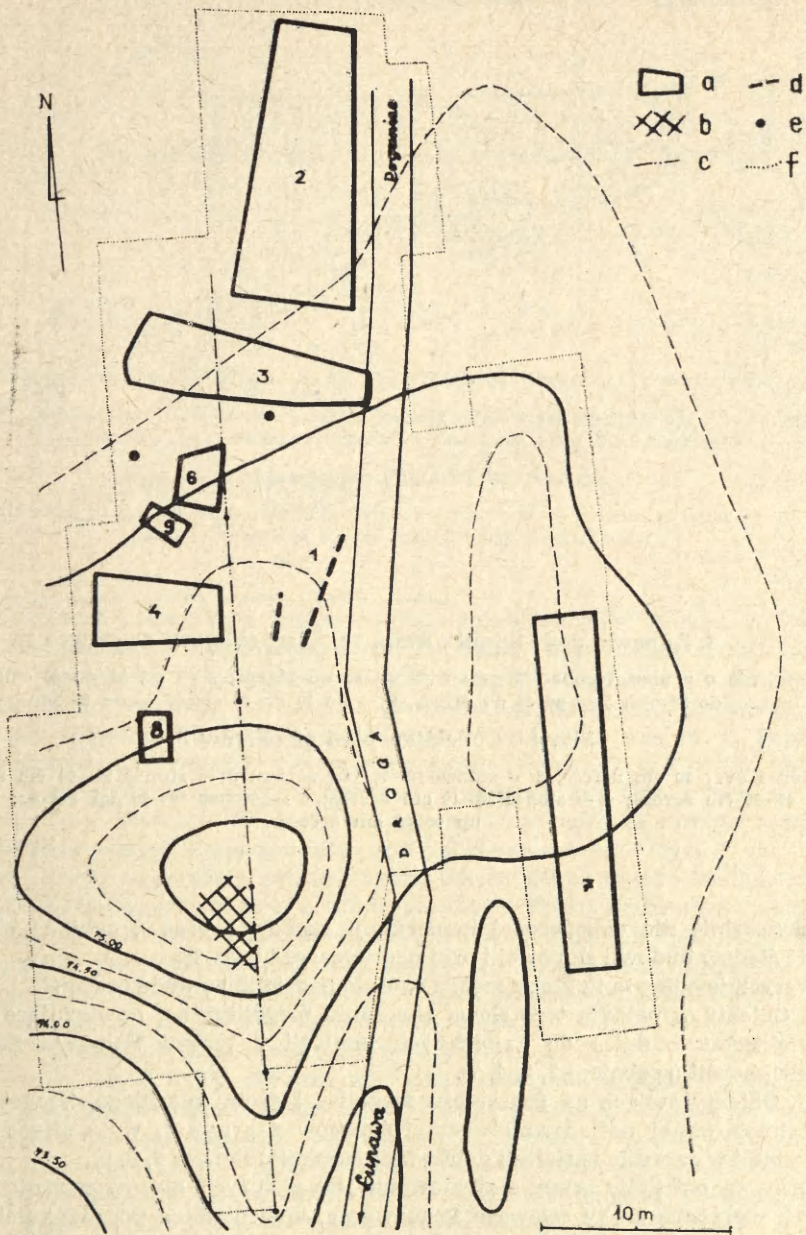

Ryc. 1. Lokalizacja kompleksu łupawskiego

4 — Poganice, stanowisko 4 (osada kultury pucharów lejkowatych);
15, 17, 18 — Łupawa, stanowiska 15, 17, 18 (cmentarzyska „megalityczne”)

Localization of the Łupawa complex:

4 — Poganice, site 4 (TRB settlement site); 15, 17, 18 — Łupawa, sites
15, 17, 18 (megalithic cemeteries)

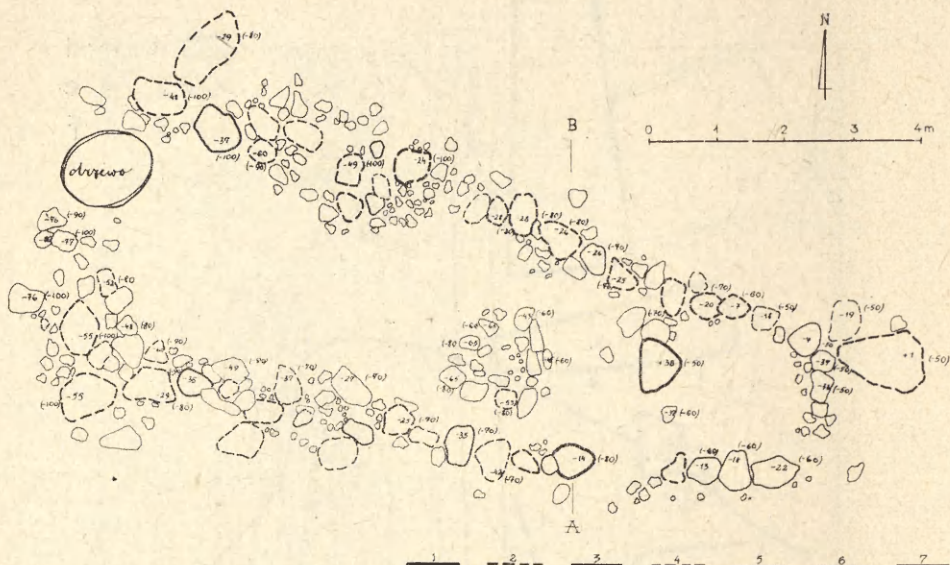
Ryc. 2. Łupawa, pow. Słupsk. Stan. 15. Rozmieszczenie obiektów neolitycznych:

a — schematyczne zarysy grobowców; b — zasięg występowania orki; c — oś główna stanowiska; d — grobowiec nie dokończony; e — ogniska; f — granica obszaru eksplorowanego

Site 15. Distribution of neolithic features:

a — schematic outlines of the barrows; b — extent of ploughing; c — main axis of the site; d — unfinished barrow; e — fire-places; f — limit of the explored area

Rys. A. Szuldrzyński

Ryc. 3. Łupawa, pow. Słupsk. Stan. 15. Plan zbiorczy grobowca nr 3:

1 — kamienie o grubości ponad 70 cm; 2 — od 60 do 70 cm; 3 — od 50 do 60 cm; 4 — od 40 do 50 cm; 5 — od 30 do 40 cm; 6 — od 20 do 30 cm; 7 — do 20 cm

Site 15. Collective plan of barrow 3:

1 — stones over 70 cm across; 2 — stones 60—70 cm across; 3 — stones 50—60 cm across; 4 — stones 40—50 cm across; 5 — stones 30—40 cm across; 6 — stones 20—30 cm across; 7 — stones up to 20 cm across

Rys. M. Cwetsch

przypuszczalnie nie dokończonej konstrukcji grobowca oraz 2 ognisk „kultowych”, a także śladów budowli słupowej i orki neolitycznej³ (ryc. 2).

Wszystkie odkryte tu groby można ogólnie podzielić na dwie grupy:

I. Obiekty w pełnym tego słowa znaczeniu megalityczne, nawiązujące kształtem i charakterem budulca do najbliższych analogii z terenu Pomorza Zachodniego i Meklemburgii (grobowce 2, 3, 4, 7).

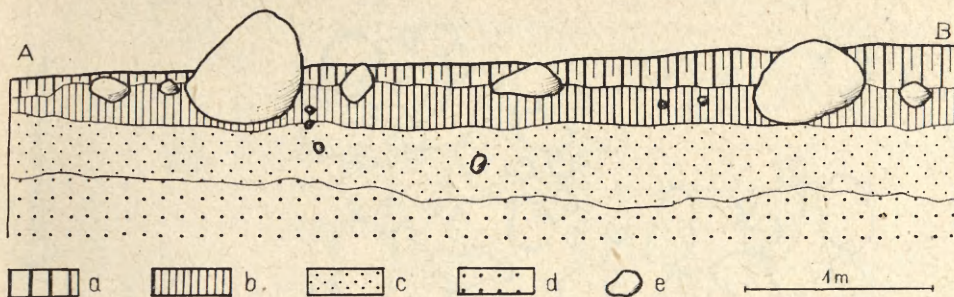
II. Obiekty stojące na pograniczu megalitu i grobu płaskiego, będące w wersji zminiaturyzowanej naśladownictwem grobowców z grupy I, wykazujące podobieństwo z nimi w zakresie kształtu i detali wykonania (grobowce 6, 8, 9).

Obstawa obiektów grupy I zbudowana jest z dużych głazów narzutowych⁴ noszących nierzadko cechy celowego formowania, umocnionych podkładkami z otaczaków i ustawionych zwykle bezpośrednio na calcu. Regułą było przy tym ustawianie większych kamieni w czołowej partii grobowca.

Były to obiekty wielopochówkowe. Sama forma pochówki wykazuje dość zna-

³ Por. A. Kośko, *Badania na cmentarzysku „megalitycznym” w Łupawie (stanowisko 15) w powiecie słupskim*, [w:] Koszalińskie Zeszyty Muzealne, nr 2, 1972, s. 224—228; Jankowska, Kośko, *Sprawozdanie... oraz sprawozdania w „Informatorze Archeologicznym”* za 1971, 1972 i 1973 rok.

⁴ Różne rodzaje granitów i gnejsu, diorytu, sjenitu i porfiry (wg określeń J. Skoczylasa z Katedry Geologii UAM).

Ryc. 4. Łupawa, pow. Słupsk. Stan. 15. Przekrój poprzeczny grobowca nr 3:

a — humus współczesny; b — brunatnoszary, niejednorodny w barwie piasek; c — intensywnie żółty piasek; d — kremowożółtawa, spiaszczona glina; e — kamienie

Site 15. Cross-section through barrow no. 3:

a — contemporary humus; b — brown-grey sand, not uniform in colour; c — intensely yellow sand; d — sandy cream-yellow clay; e — stones

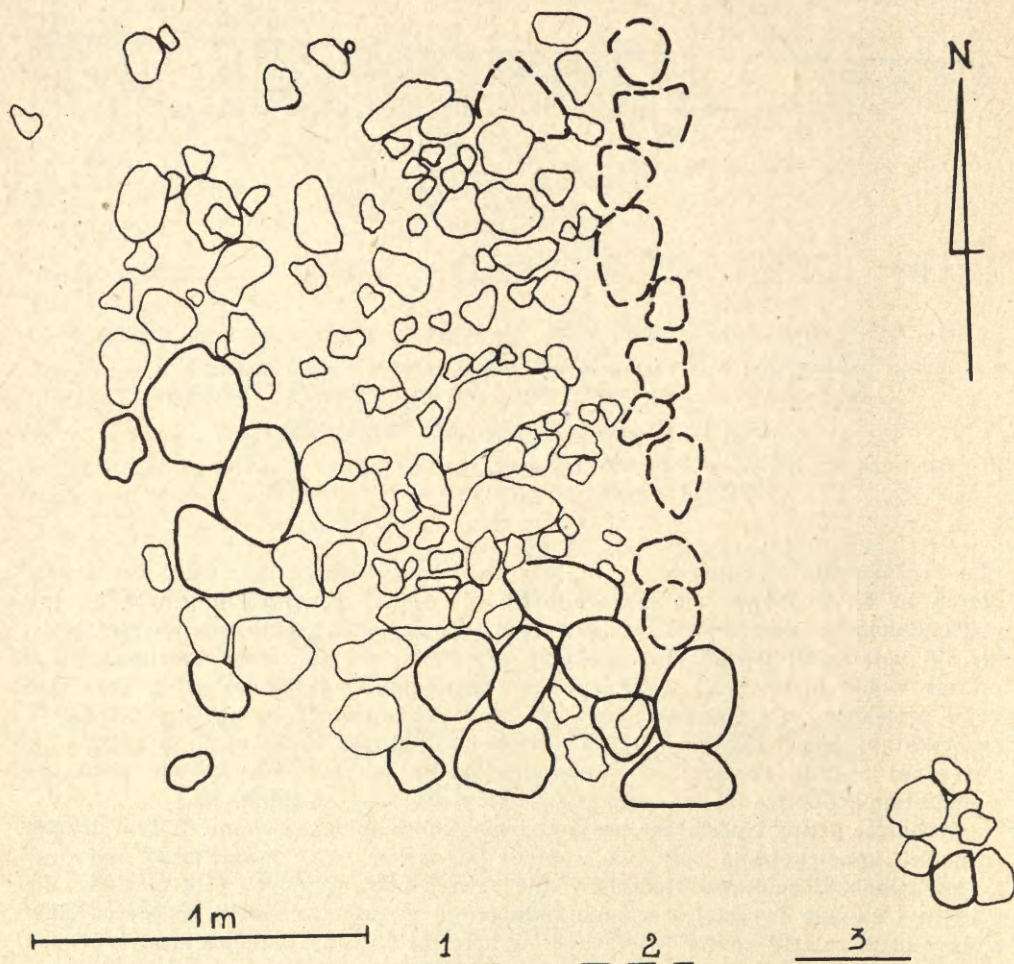
czne zróżnicowanie⁵. Spotykamy tu pochówki jamowe, wkopane w calec (np. w grobowcu nr 2), pochówki zlokalizowane na pierwotnej powierzchni gruntu na lub pod brukiem kamiennym (ze względu na brak szczątków kostnych ten szczegół jest nie do ustalenia), pochówki w nasypie grobowca, czytelne jako prostokątne lub owalne wolne przestrzenie w bruku kamiennym (np. w grobowcu nr 4). Poza grobami umieszczonymi wewnątrz obstawy stosowano również formę przybudówki — prostokątnej konstrukcji z dużych kamieni wyłożonej brukiem z otoczków — związanej z linią obstawy. W jednym wypadku przybudówka została połączona z wnętrzem grobowca (nr 4) poprzez usunięcie z obstawy jednego bloku.

Grobowce grupy I posiadały nasypy ziemne lub kamienno-ziemne. W tym drugim wypadku konstruowane były one z kilku poziomów bruku kamiennego ułożonego z niewielkich stosunkowo otoczków, nie zawsze pokrywających całą powierzchnię obiektu i zwykle bardziej starannie układanego w czołowej partii grobowca. Najwyższy bruk zalegał poniżej wierzchołków kamieni obstawy. Analiza stratygraficzna zdaje się wskazywać, że powyżej bruku zalegał jeszcze nasyp ziemny, o którego wysokości w tej chwili trudno wyrokować (ryc. 3 i 4).

Grobowce grupy II miały obstawę wykonaną z dużych lub średnich otoczków, przy czym i tu przestrzegano reguły umieszczania większych kamieni w czołowej partii obiektu. Posiadały zapewne również nasypy, jednak tylko w wypadku grobowca 8 można stwierdzić, że była to konstrukcja kamienno-ziemna, wypiętrzona ponad kamienie obstawy. Wnętrze pozostałych obiektów wypełniał jednowarstwowy w zasadzie bruk z niewielkich otoczków (ryc. 5). Bliższą charakterystykę poszczególnych obiektów przedstawia tabela I.

Z powodu nie sprzyjających warunków glebowych w obrębie cmentarzyska nie zachowały się prawie zupełnie szczątki kostne. Wyjątkiem jest tu grobowiec nr 6, w którego centralnej części pod stosunkowo szczelnym brukiem wystąpiły w płytce, wkopanej w calec jamie ułamki spalonych kości ludzkich i, w bardzo małej

⁵ Materiały osteologiczne nie zachowały się. Z tego względu wszelkie wnioski dotyczące rodzaju pochówki i jego formy należy traktować z dużą ostrożnością.

Ryc. 5. Łupawa, pow. Słupsk, Stan. 15. Plan grobowca nr 8:

1 — kamienie o grubości ponad 30 cm; 2 — od 20 do 30 cm; 3 — do 20 cm

Site 15. Plan of barrow no. 8:

1 — stones over 30 cm across; 2 — stones 20—30 cm across; 3 — stones up to 20 cm across

Rys. A. Szuldrzyński

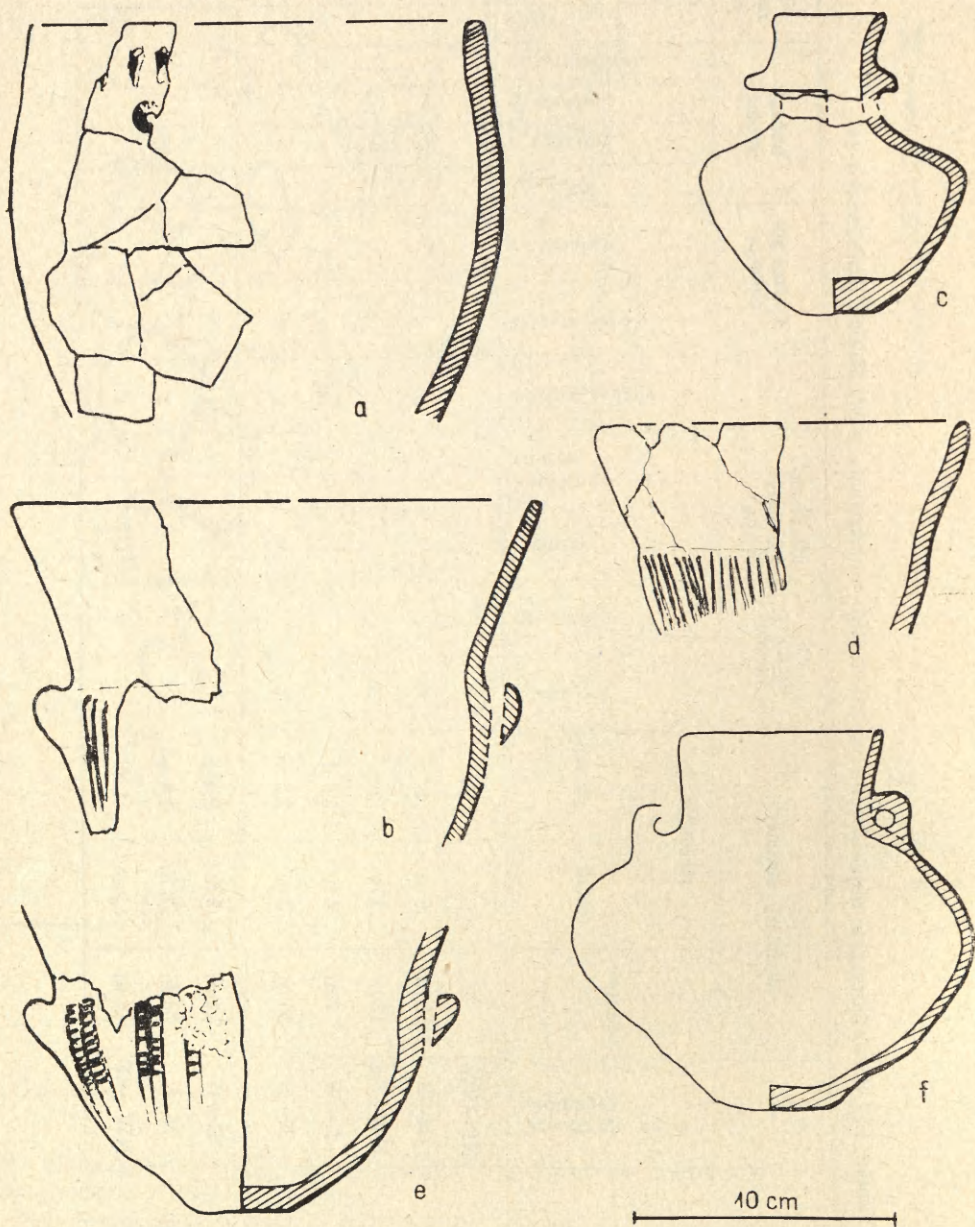
ilości, zwierzęcych. Analiza antropologiczna wykazała⁶, że pochowano tu prawdopodobnie kobietę w wieku ok. 20 lat.

Poszczególne pochówki nie były, jak się wydaje, wyposażone. Natomiast w nasypach grobowców znajdowały się niezwykle liczne, jak na ten typ obiektów, ułamki naczyń, być może rytualnie tłuczonych. Poza tym spotyka się tu, ale już bardzo rzadko, narzędzia i półsurowiec krzemienisty oraz uszkodzone z reguły narzędzia kamienne lub ich półfabrykaty. Warto wspomnieć o znalezieniu w nasypie grobowca nr 3 „skarbu” surowca krzemienistego złożonego z 7 tzw. „jaskótczych chleb-

⁶ Analizę antropologiczną wykonała J. Budzyńska z Zakładu Antropologii UAM.

Tabela I. Charakterystyka obiektów na cmentarzysku w Łupawie, pow. Słupsk (stanowisko 15)

Grupa	Nr grobowca	Kształt	Orientacja na osi podłużnej	Wymiary obstawy			Budulec obstawy		Konstrukcja nasympu		Liczba grobów	Rodzaj pochówki		Rodzaj grobu			Lokalizacja pochówki																				
				dlugość	szerość	ogon	bloki	otoczaki	ziemna	kamienno-ziemna		szkieletowy?	ciałopalny	Janowy	z brukiem	w nasypie	przybudówka	czoło	centrum	ogon																	
I	1	trapez	NE-SW	?	?	1 m	×		×		—																										
	2	trapez	N-S	15 m	6 m	4 m	×		×		2																										
	3	trapez	NW-SE	13 m	4 m	3 m	×			×		2																									
	4	trapez	E-W	7 m	4 m	3,5 m	×			×		5?																									
	7	prostokąt ?	N-S	20 m	3 m	2,5 m	×			×		2																									
II	6	trapez	E-W	2,4 m	3 m	2,4 m			×	?	1																										
	8	prostokąt	N-S	2,4 m	1,6 m	1,6 m			×	×		1																									
	9	trapez	NW-SE	2,8 m	1,2 m	1 m			×	×		1																									

Ryc. 6. Łupawa, pow. Słupsk. Stan. 15. Zrekonstruowane formy naczyń:

a, b — grobowiec nr 3; c—e — grobowiec nr 4; f — grobowiec nr 8

Site 15. Reconstructed forms of pottery:

a, b — barrow no. 3; c—e — barrow no. 4; f — barrow no. 8

Rys. A. Szuldrzyński

Tabela II. Charakterystyka materiału zabytkowego pochodzącego z grobowców

Nr obiektu	Ceramika						Inne przedmioty	
	ilość ogólna	technologia	stwierdzone formy naczyń lub ich detale	ornament			kamienne	krzemienne
				technika wykonania	motyw	umiejscowienie		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	—							
2	75	I III II	puchar lejkowaty ucho kolankowate	ryty paznokciowy	żłobki pionowe dołki	na brzuscu pod krawędzią	fragmety żaren nieckowatych półfabrykat siekierki osełka	
3	262	III IV I II	puchar lejkowaty naczynie workowate	ryty odciskany	żłobki pionowe dołki trójkątne	na brzuscu pod krawędzią	drapacz symetrycznie zakolony	
4	1546	II I	flaszka z kryzą puchar lejkowaty puchar lejkowaty naczynie workowate	ryty, naciśnany ryty palcowy	podwójna drabinka nacięcia poprzeczne żłobki pionowe dołki	na brzuscu na krawędzi na brzuscu pod krawędzią		

Tabela II cd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
4		II II/III III		stem- pelko- wy sznu- rowy ryty naci- nany	słupki pionowe i zygzak dołączki trójkątne poziome linie ogra- niczające pasma ukośnych kreseczek	pod krawę- dzą pod krawę- dzą od we- wnątrz, pod krawę- dzą ? od wew- nątrz, pod krawę- dzą		
6	23	II I IV	puchar lejkowa- ty	ryty nakłu- wany	żłobki pionowe ukośne drobne dołki w 2 rzędach	na brzuś- cu pod krawę- dzą		
7	57	II I III	puchar lejkowa- ty „	ryty stem- pelko- wy stem- pelko- wy i naci- nany	żłobki pionowe słupki pionowe słupki pionowe w 2 rzę- dach	na brzuś- cu pod krawę- dzą pod krawę- dzą		

Tabela II cd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
8	108	II	amfora „baalberska”	ryty	żłobki pionowe	na brzuczu		
				naciny	nacięcia ukośne	na krawędzi		
		I		stempelkowy	drobne trójkąty w 2 rzędach	pod krawędzią		
9	24	II/III	puchar lejkowaty	ryty	żłobki pionowe	na brzuczu		
		II		stempelkowy	grupy słupków pionowych, poniżej zygzak	pod krawędzią		

ków” (krzemień bałtycki występujący w formie małych płaskich otoczków, barwy najczęściej żółtobrunatnej), umieszczonych w małej jamce.

Znaczna ilość materiału ceramicznego występuje również poza obstawą grobowców, na terenie między poszczególnymi obiektami, tworząc często wyraźne skupiska. Są one, podobnie jak pozostałości dwu ognisk w pobliżu grobowca 3, zapewne świadectwem obrzędowych czynności związanych z pogrzebem lub łączą się z okresem wznoszenia grobowców.

Połączenie tych znalezisk z konkretnym obiektem jest niezwykle trudne ze względu na mało czytelną stratyografię stanowiska i niewielkie zróżnicowanie materiału ceramicznego.

Na południe od terenu zajętego przez cmentarzysko natrafiono na przestrzeni ok 30 m² na ślady neolitycznej uprawy roli w postaci licznych krzyżujących się bruzd po orce. Miały one szerokość od 7 do 12 cm. Zawierały w swym wypełnisku nieco większą od otoczenia domieszkę próchnicy i drobniutkich ułamków węgla drzewnych. Mimo usilnych starań⁷ nie udało się uzyskać ich przekrojów. Różna orientacja bruzd oraz fakt, że były one czytelne w warstwie o miąższości ponad 10 cm, świadczyłyby o kilkakrotnym użytkowaniu pola. Po zaprzestaniu uprawy teren ten został zabudowany, co potwierdzają przecinające bruzdy w kilku miejscach dołki posłupowe.

⁷ Ślady orki były bardzo słabo czytelne, w profilu prawie niewidoczne w szybko schnącym piasku. Miąższość bruzd wynosiła ok. 3 cm.

Uzyskany w trakcie prac wykopaliskowych materiał ceramiczny (ryc. 6 i 7) należy, ogólnie biorąc, do czterech grup technologicznych:

I. Ceramika grubo- i średniościenna, wykonana z gliny schudzonej domieszką gruboziarnistego, białego lub różowego tłuczni i piasku, widoczną na powierzchni i w przełomie. Barwa zwykle brunatna, przełom jednorodny lub trójkolorowy w tonacji brunatnoszarej. Ścianki naczyńia wygładzone niezbyt starannie, wypał dobry.

II. Ceramika średnio- i cienkościenna, wykonana z gliny z domieszką grubo- i średnioziarnistego piasku, rzadziej tłuczni, prawie niewidoczną na powierzchni. Barwa szarobrunatna lub jasnobrunatna, przełom zwykle jednorodny, szary, szarobrunatny lub rzadko czarny. Ścianki starannie wygładzone, wypał dość dobry.

III. Ceramika cienkościenna z gliny o domieszce drobnoziarnistego piasku. Barwa szarobrunatna lub szara, przełom szary lub czarny, ścianki doskonale wygładzone, wyświecone, wypał dobry.

IV. Ceramika różnej grubości, z gliny zawierającej domieszkę organiczną i, w mniejszym stopniu, nieorganiczną (drobny piasek, makroskopowo niewidoczny), o ściankach powleczonych łatwo ścierającą się „patynką” ze szlamowanej glinki. Barwa brunatna lub jasnobrunatna, przełom intensywnie czarny, wypał słaby.

Ilościowo przeważa materiał należący do I i II grupy technologicznej. Najślabiej reprezentowana jest grupa IV (kilka fragmentów). Sądząc z obserwacji dokonanych w obrębie całego kompleksu łupawskiego i na innych pomorskich stanowiskach kultury pucharów lejkowatych⁸, technologia ta, bardzo często stosowana np. na Kujawach⁹, była zasadniczo obca na Pomorzu. Charakterystykę materiału ruchomego pochodzącego z poszczególnych obiektów cmentarzyska przedstawia tabela II.

Jak widać z powyższego, dominującą formą naczyńia, powtarzającą się we wszystkich obiektach, jest puchar lejkowaty zdobiony na brzuścu ornamentem żłobków pionowych. Motyw ten, podobnie jak technologia wykonania ceramiki, wskazuje na silne powiązania z terenem Meklemburgii¹⁰ i, szerzej, z północną grupą kultury pucharów lejkowatych¹¹. Bardziej różnorodny pod względem formy, technolo-

⁸ Sprawdzono materiał znajdujący się w zbiorach Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Koszalinie (Czernica, pow. Miastko) i Katedry Archeologii UAM (Dąbki, pow. Sławno, Kuleszewo, pow. Białogard). Ceramika z innych znanych z badań powierzchniowych stanowisk jest tak nieliczna, że nie daje podstawy do wiążących ustaleń.

⁹ A. Kośko, *Osadnictwo neolityczne Wysoczyzny Kujawskiej*, Poznań 1971, s. 99—102 (praca w maszynopisie).

¹⁰ Por. I. Nilius, *Das Neolithikum in Mecklenburg zur Zeit und unter besonderer Berücksichtigung der Trichterbecherkultur*. Schwerin 1971, s. 38 i n. oraz tablice 4, 9, 19, 11.

¹¹ Informacja ustna p. Birgitty Hulthen z Keramiska Laboratoriet Lunds Univ. Historiska.

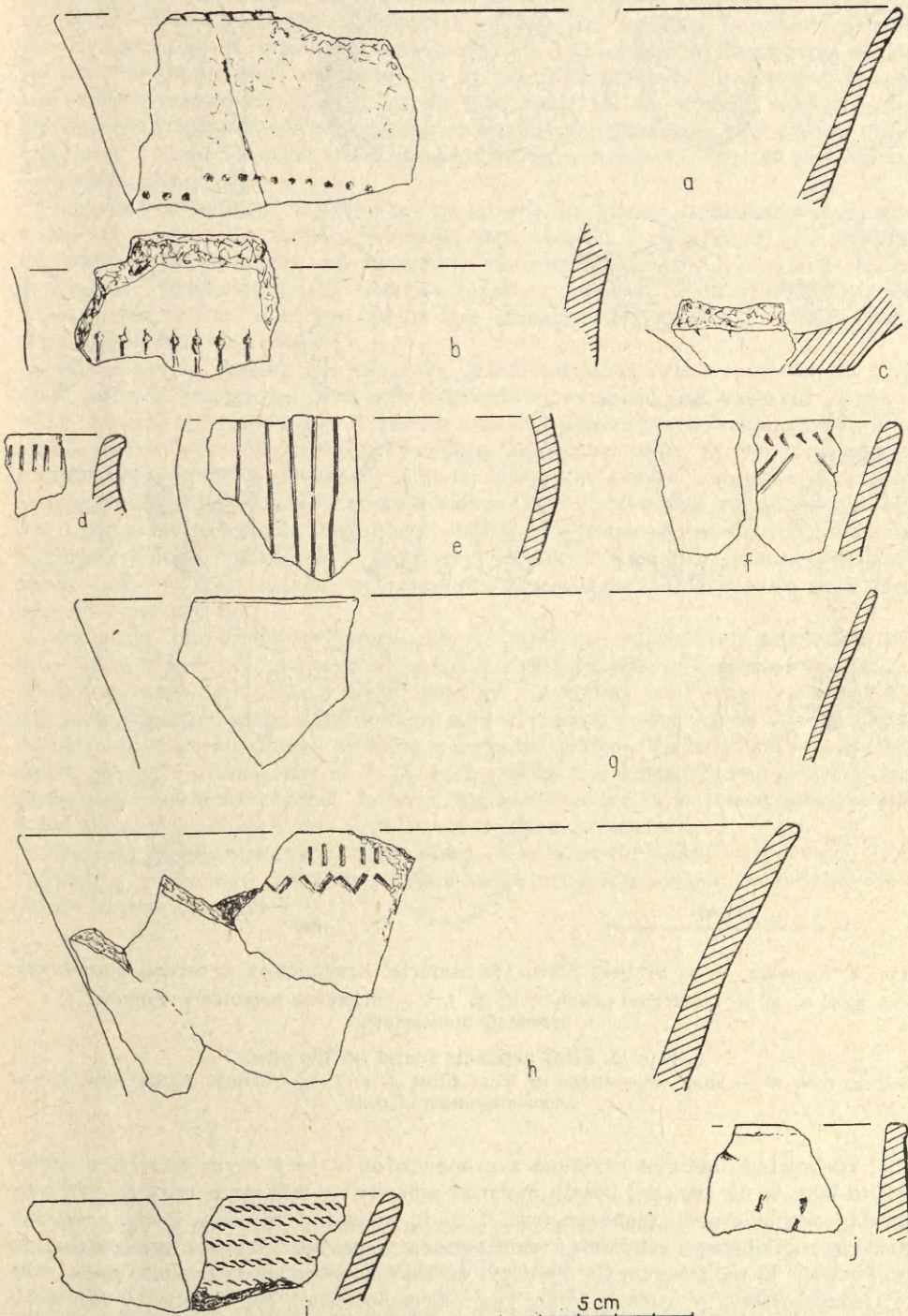
Ryc. 7. Łupawa, pow. Słupsk. Stan. 15. Ułamki naczyń:

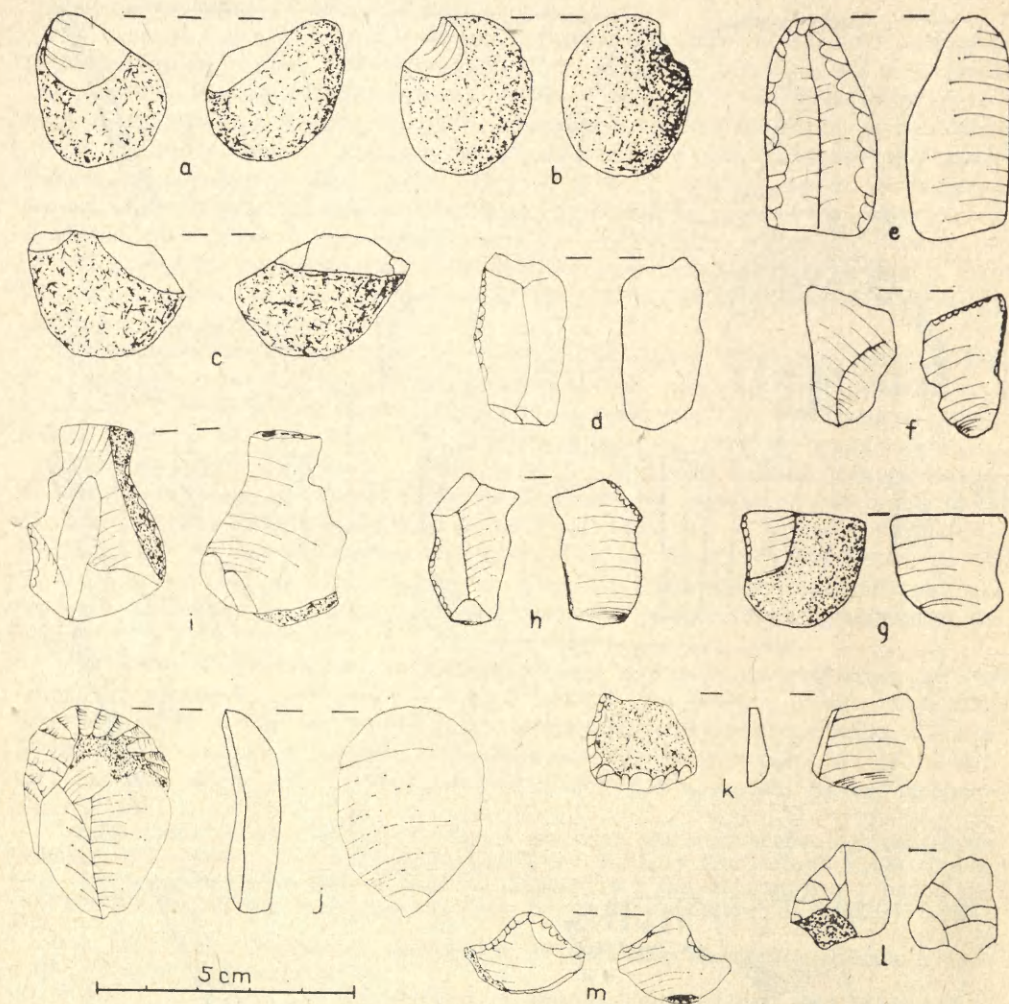
a—d — z warstwy przykrywającej ślady orki; e—j — grobowiec 4, górne warstwy nasypu

Site 15. Potsherds:

a—d — from layer covering the plough-marks; e—j — from barrow 4, upper layers of the mound

Rys. A. Szuldrzyński

Ryc. 8. Łupawa, pow. Słupsk. Stan. 15. Materiał krzemienisty z terenu stanowiska: a—c, g, i, k, m — „jaskółcze chlebki”; d, e, j, l — krzemień narzutowy bałtycki; f, h — krzemień czekoladowy

Site 15. Flint artifacts found on the site:

a—c, g, i, k, m — small concretions of local flint; d, e, j, l — erratic Baltic flint; f, h — chocolate-coloured flint

gii i zdobnictwa materiał uzyskano z grobowca nr 4, przy czym niezwykle istotny jest tu fakt, że ów bardziej bogaty materiał pojawia się jedynie w najwyższych warstwach mechanicznych grobowca (ryc. 7 e—j), natomiast poziomy związane z konstrukcją jego obstawy zawierają ceramikę identyczną jak wszystkie pozostałe obiekty. Pozwala to na postawienie hipotezy, że całe cmentarzysko powstało mniej więcej jednocześnie, w ramach jednej fazy chronologicznej. Na podstawie dotychczasowych obserwacji można stwierdzić, że typologicznie ceramika ta odpowiada wcze-

snej fazie wióreckiej. Uwzględniając fakt, że rejon Łupawy stanowi swego rodzaju peryferię kultury pucharów lejkowatych wydaje się, że okres powstania cmentarzyska można synchronizować z rozwiniętą fazą wiórecką w Wielkopolsce i na Kujawach. Pod koniec fazy wióreckiej lub na początku lubońskiej grobowiec nr 4 został wtórnie wyzyskany. Z tego okresu pochodzą, jak się wydaje, wszystkie jego przybudówki. Grobowiec 4 ze względu na swoją skomplikowaną konstrukcję i wielofazowość stanowi sam w sobie odrębny problem badawczy. Będzie przedmiotem osobnego opracowania.

Materiał ceramiczny, występujący na terenie, na którym stwierdzono ślady orki, trzeba wiązać raczej z okresem zabudowy tego obszaru, a nie uprawy pola. Materiał ten posiada dokładnie ten sam charakter, co ceramika „grobowa” (ryc. 7 a—d). Zapewne więc wspomniana już budowla słupowa powstała w trakcie użytkowania cmentarzyska, które w całości mogło być zlokalizowane na polu, wyjałowionym przez długotrwałą eksploatację.

Znalezione w obrębie cmentarzyska przedmioty krzemienne reprezentują 3 rodzaje surowca: miejscowe „chlebki” i narzutowy krzemień bałtycki oraz „importowany” krzemień czekoladowy. Większość rdzeni i półsurowca wykonana jest z krzemienia miejscowego. Najliczniej występują najprostsze typy rdzeni zaczątkowych z „chlebków”, o 1—3 odbiciach. Prawie wszystkie gotowe narzędzia sporządzono z krzemienia bałtyckiego i czekoladowego. Są to przeważnie różne rodzaje wiórów i odłupków łuskanych. Pojedynczo spotyka się drapacze symetrycznie i asymetrycznie zakolone, skrobacze i wiórowce. Jednak z wyjątkiem jednego drapacza (znalezionego w grobowcu nr 3) przedmioty krzemienne znajdowały się poza obrębem obiektów (ryc. 8).

Najwięcej przedmiotów kamiennych wystąpiło w najwyższych poziomach grobowców, w warstwach gruzu kamiennego zalegającego prawie bezpośrednio pod powierzchnią współczesną. Jest prawdopodobne, że zostały one wraz z innymi kamieniami gruzu zwiezione z pobliskiego pola w czasach nowożytnych i z tego względu nie mają bezpośredniego związku z cmentarzyskiem. Tylko kilka przedmiotów można wiązać z grobowcem nr 2. Do nich należą 2 fragmenty żaren nieckowatych użyte jako podkładki bloków obstawy, kwarcytowa ośelka o trzech silnie zeszlifowanych powierzchniach oraz półfabrykat siekierki z diabazu¹².

Badania wykopaliskowe na stanowisku 15 w Łupawie zostały zakończone. Obecnie trwają intensywne prace zmierzające do pełnego opracowania naukowego i publikacji całości materiałów¹³.

¹² Określenie J. Skoczylasa.

¹³ Termin ostatecznego zakończenia tych prac zależy jednak, ze względu na ścisły związek cmentarzyska z pozostałymi stanowiskami kompleksu łupawskiego, od tempa eksploatacji tych ostatnich. Ponieważ badania te obliczone są jeszcze na 1—2 sezony, mając na uwadze znaczenie rejonu Łupawy dla studiów nad pomorską kulturą pucharów lejkowatych, uznano za wskazane opublikowanie niniejszego sprawozdania, mimo że stanowi ono zaledwie wynik wstępnej analizy efektów prac terenowych.

DOBROCHNA JANKOWSKA

A TRB CEMETERY AT ŁUPAWA, DISTRICT OF ŚLUPSK (SITE 15)

This is an initial account on the excavations conducted in 1971—1973 on a „megalithic” cemetery of the TRB culture at Łupawa.

The site 15 together with two other cemeteries (Łupawa sites 17 and 18) and a TRB settlement (Poganice site 4) form a compact complex covering an area of over 20 hectares.

The best preserved part of cemetery of about 0.4 hectares has been totally explored. The discoveries included 7 barrows, 1 unfinished „megalithic” structure, 2 „cult” hearthes, traces of a post-building and neolithic plough-marks.

The barrows can be divided into two groups:

I — megalithic (barrows 2, 3, 4 and 7),

II — features which represent a transitional form between a megalith and flat grave (barrows 6, 8, 9).

The pottery found in particular features resembles in technology and decorative motifs the finds from Mecklenburg. The leading pottery form is a funnel beaker whose body is ornamented by vertical grooves. A collared flask and an amphora of the Baalberg type were single finds. Typologically, this pottery corresponds to the Early Wiórek phase. Since the region of Łupawa can be regarded as a cultural periphery, the origin of the cemetery should be rather attributed to the developed Wiórek phase in Great Poland and Kuyavia. Traces of the post-building discovered on the outskirts of the cemetery should also be assigned to this phase. Plough-marks seem to be earlier, yet they, too, belong to the same chronological phase.

The cemetery was re-used at the end of the Wiórek phase or at the beginning of the Luboń phase. At that time a rectangular annexe was added to barrow 4.